

KİŞİLİK

Sarsıcı bir olaya gösterilen tepkilerdeki benzerlikler ve farklılıklar

- İnsanlar arasında çok önemli benzerlikler olduğu gibi çok büyük farklılıklar da vardır
- Sarsıcı bir olaydan hemen sonra insanlar benzer tepkiler gösterirler. Örneğin 11 Eylül saldırısından hemen sonra dünyanın bir çok ülkesinde insanlar TV karşısında haberleri takip ediyordu.
- Sarsıcı olaydan kısa süre sonra insanların tepkileri farklılaşmaya başlar: Örneğin bazıları bunalır ve TV'yi kapatır, bazıları öfkelenir ve intikam yemini eder, bazıları yardıma koşar, bazıları yalnız kalmayı tercih eder, vb.

Sarsıcı bir olaya gösterilen tepkilerdeki benzerlikler ve farklılıklar

- İlk başta durumun şiddeti bireysel farklılıkları geri plana iter. Kısa süre sonra ise insanların duygusal tepkilerinde ve sarsıcı olayla baş etme yöntemlerinde kendilerine özgü farklılıklar ön plana çıkar. Kişilik psikologları bu özgün farklılıkları ele alırlar.

Kişi ve Durum

- Davranışımız, içinde bulunduğumuz durum tarafından mı yoksa sahip olduğumuz kişilik tarafından mı belirlenir?
  - Neden bazı kişiler kolayca arkadaşlık kurabilirken diğerleri bunu yapamıyor?
  - Neden bazı kişiler depresyona girmeye daha yatkın?
  - Neden bazı insanlar içe dönük?
- Etkileşim
  - Hiç kimse her durumda aynı şekilde davranmaz!
- Sosyal psikoloji X Kişilik psikolojisi

Kişiliği Tanımlamak

- **Kişilik**, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişi içi süreçler olarak tanımlanabilir. Ancak, üzerinde tam olarak uzlaşılan bir tanım yapmak çok zor!
- Tutarlı davranış kalıpları, her zaman ve her durumda gözlemlenebilir. Örneğin **dışadönük** biri her zaman ve her durumda dışadnktr. **Rekabetçi** biri her zaman ve her durumda rekabetçidir, vb.
- Kişi içi süreçler; nasıl davranacağımızı, düşüneceğimizi, hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri içerir.

Kişiliği Tanımlamak

- **Kişilik**, bir bireyin durağan (sürekli) ve ayırt edici duygu, düşünme ve davranış kalıplarına katkı yapan psikolojik özelliklerdir.

Kişiliği Tanımlamak

- Kişilik psikologlarının hangi konular üzerinde durmaları gerektiği ile ilgili de farklı görüşler vardır.
  - Bilinçaltı süreçler
  - Öğrenme
  - İnsanların düşüncelerini düzenleme biçimleri

Kişilik Kavramına Yönelik Yaklaşımlar

- Tutarlı davranış kalıplarının ve kişi içi süreçlerin kaynakları nelerdir? Kişilik psikologlarının bu soruya verdikleri cevaplar 6 farklı yaklaşımı yansıtmaktadır:
  1. Psikanalitik yaklaşım
  2. Ayırıcı özellik yaklaşımı
  3. Biyolojik yaklaşım
  4. İnsancıl yaklaşım
  5. Sosyal öğrenme / davranışçı yaklaşım
  6. Bilişsel yaklaşım

Kişilik Kavramına Yönelik Yaklaşımlar

İnsanların davranışlarındaki farklılıkların kaynağı nedir?

- 1. Psikanalitik yaklaşım:** İnsanlar arasındaki davranışsal farklılıkların kaynağı bilinçdışıdır.
- 2. Ayırıcı özellik yaklaşımı:** Kişinin ayırt edici kişilik özelliklerinden bazılarına sahip olmasıdır.
- 3. Biyolojik yaklaşım:** Kalıtsal eğilimler ve fizyolojik süreçler belirleyicidir.
- 4. İnsancıl yaklaşım:** Kişisel sorumluluk ve kendini onaylama duygusu belirleyicidir.
- 5. Sosyal öğrenme / davranışçı yaklaşım:** Koşullanma ve beklentiler önemlidir.
- 6. Bilişsel yaklaşım:** İnsanların bilgiyi işleme yöntemlerindeki farklılıklar önemlidir.

Örnek-1: İnsanlar Neden Saldırgan Davranır?

- 1. Psikanalitik yaklaşım:** Bilinçaltında varolan ölüm içgüdüğü nedeniyle birey saldırgan davranır
- 2. Ayırıcı özellik yaklaşımı:** Saldırganlık ayırt edici bir özelliktir; bir kişi örneğin 8 yaşındayken saldırgan ise 30 yaşında da saldırgandır!
- 3. Biyolojik yaklaşım:** Saldırganlık kalıtsal bir eğilim; tutarlı bir davranış kalıbıdır.
- 4. İnsancıl yaklaşım:** İnsanlar uygun olmayan koşullarda büyümüş olmaları nedeniyle saldırgan davranırlar.
- 5. Sosyal öğrenme / davranışçı yaklaşım:** Saldırganlık, ödüllendirildiği için öğrenilmiş bir davranıştır. Öğrenmede model de önemli bir rol oynar
- 6. Bilişsel yaklaşım:** Birey mevcut durumu tehlike ve tehdit olarak algılayarsa saldırgan davranır.

Örnek-2: Neden Bazı İnsanlar Depresyona Daha Eğilimlidir?

- 1. Psikanalitik yaklaşım:** Depresyon içe dönük bir öfkedir.
- 2. Ayırıcı özellik yaklaşımı:** Depresyona eğilim bir özelliktir; depresyona eğilimli kişiler belirlenmeye çalışılır!
- 3. Biyolojik yaklaşım:** Bazı insanlar genetik olarak depresyona daha yatkındır.
- 4. İnsancıl yaklaşım:** Kendine saygı önemlidir; depresyona giren insanlar kendi değerinin bilincine varamamış insanlardır.
- 5. Sosyal öğrenme / davranışçı yaklaşım:** Davranışçılar depresyonu kişinin yaşamında destek bulamaması, olaylar üzerindeki kontrol duygusunu yitilmiş olması ile açıklarlar
- 6. Bilişsel yaklaşım:** Olayların kontrolünü nereye yükledikleri ile ilgilidir. Örneğin terfi edememenin nedeni ekonomik durgunluk mu yoksa beceriksizlik mi?

Kişilik ve Kültür

- İnsanlar ve kişilik, belli bir kültür içerisinde var olabilir; kişilik kültürden bağımsız düşünülemez. Kişilikle ilgili açıklamalar kültürden kültüre farklılaşabilir.
- Bireyci kültür - toplulukçu (kollektif) kültür ayırımı, üzerinde en çok çalışılan kültürel boyutlardan biridir.
- **Bireyci** kültürlerde bireysel gereksinimlere ve bireysel başarılaraya çok önem verilir. insanlar kendilerini bağımsız bir birey ve eşsiz bir kişi olarak görür.
- **Toplulukçu** kültürlerde insanlar aile, kabile ve ulus gibi daha büyük bir gruba ait olma isteğindedirler. Rekabetten çok işbirliği önemlidir. Bireysel başarı değil, grup başarısı önemlidir.
- Bireyci ve toplulukçu kültürlerde insanlar dünyayı farklı algılar ve farklı yorumlarlar.

Kişilik Çalışmaları

- Kişilik alanında yapılan çalışmalar 4 kategoride özetlenebilir.:
  1. Kuram geliştirmek
  2. Uygulama yapmak (özellikle psikoterapi uygulamaları)
  3. Kişiliğin ölçülmesi ve değerlendirilmesi
  4. Araştırma yapmak

1. Kuram Geliştirmek

- Kişilik kuramları insan kişiliğinin altındaki mekanizmaları ve bireye özgü davranışların nasıl ortaya çıktığını açıklar.
- Kuramcılar kişiliği açıklarken insanın doğasına ilişkin aşağıda belirtilen bazı konularda da kendi konumlarını belirlemek durumundadırlar. Kişiliğin oluşmasında ve gelişmesinde;
  1. Kalıtsal ya da çevresel faktörlerin etkisi
  2. Davranışın bilinçli ya da bilinçaltı belirleyicileri
  3. Özgür irade ya da belirleyicilik

Üç Kuramsal Konuda Kişilik Yaklaşımlarının Konumu

2. Uygulama

- Kişilik kuramları sıklıkla psikoterapilerde uygulama alanı bulur. Kişilik kuramcılarının çoğu aynı zamanda psikoterapisttir.
  - Psikanalizciler sorunlu davranışın bilinçaltı nedenleri üzerinde dururlar
  - İnsancıl terapistler, danışanların kendi duygularını keşfedecekleri uygun bir atmosfer yaratmaya çalışırlar
  - Bilişsel terapistler, danışanın bilgi işleme süreçlerini değiştirmeye çalışırlar
  - Davranışçılar, istenen davranışların artacağı ve istenmeyen davranışların azalacağı bir ortam yaratmaya çalışırlar

3. Değerlendirme

- Kişilik psikologları kişiliği ölçmeye ve değerlendirmeye çalışırlar. Bu amaçla testler ve envanterler geliştirir ve kullanırlar. Bazı durumlarda da gözlem yaparak kişiliği değerlendirirler.

4. Araştırma

- Kişilik psikologları hangi yaklaşımı benimsemiş olursa olsunlar, kuramların ilke ve varsayımlarını sınamak için araştırmalar yaparlar. Kuramlarda tanımlanan kavramları derinlemesine incelerler.

KİŞİLİK KURAMCILARININ HEDEFLERİ

1. Bilimsel olan gözlem
  - 1.1. Geniş ve farklı örneklemeler üzerinde çalışılması
  - 1.2. Gözlemlerin objektifliği
  - 1.3. Kişiliğin yapısına ve işleyişine katkıda bulunan bilişsel, duygusal ve biyolojik sistemlerin incelenmesi için özel araçların kullanılması
2. Sistematik olan kuram
3. Test edilebilir olan kuram
4. Kapsayıcı olan kuram
5. Uygulamalar: Kuramdan pratiğe

Kişilik psikologlarının amaçları

(1) İnsanları bilimsel olarak gözlemek, (2) sistematik, (3) test edilebilir, (4) kapsamlı kuramlar geliştirmek ve (5) verilere dayalı olarak geliştirilen kuramları pratik uygulamalara dönüştürmektir (Cervone ve Pervin, 2016).

Kişi hakkında cevap aranan sorular

- Ne?
  - Kişinin özelliklerine ve bu özelliklerin nasıl organize olduklarına işaret eder
- Nasıl?
  - Bireyin kişiliğinin belirleyicileridir. Genetik faktörler, çevre faktörleri ve öğrenme, bireyin kişilik gelişimine nasıl katkıda bulunmuştur?
- Neden?

Bireyin davranışının ardındaki nedenlere işaret etmektedir. Örneğin kişi başarı güdüsüyle mi başarısızlık korkusuyla mı hareket etmektedir? Başarılı bir çocuk aslında ailesini memnun etmeye mi çalışmaktadır? Benlik saygısını artırmaya mı çalışıyor yoksa arkadaşlarıyla mı yarışıyor? Vb.

Kişilik psikologlarının sorulara cevap verebilmek için ele aldıkları konular

- 1. Kişilik yapısı-** kişiliğin temel birimleri veya yapı taşları, (kişilik özellikleri ya da mizaç, kişilik tipleri, kişilik sistemleri gibi). Kişiliğin durağan ve sürekli yönü.
- 2. Kişilik süreci** – güdüler de dahil kişiliğin dinamikleri. Görece kısa sürelerde çarpıcı bir şekilde değişen psikolojik tepkileri (duygular, arzular, düşünceler, v.) belirtir. Motivasyon farklılıklarının kaynağı olarak biyolojik düdüler, beklentiler, bilinçdışı düşünme süreçleri, kültür, vb. üzerinde durulur.
- 3. Büyüme ve gelişim** – her birimiz olduğumuz özgün hale nasıl geliyoruz? (Genetik: Mizaç ve huy; Çevre: Kültür, sosyal sınıf, aile, akranlar) .
- 4. Psikopatoloji ve davranış değişikliği** – İnsanlar nasıl değişir? Neden bazen değişime direnç gösterirler ve değişmezler?

Kişilik kuramlarında tartışma konuları

1. İnsanın doğası nedir (rasyonel varlık, biyolojik bir organizma – hayvan-, bilgisayar benzeri bir varlık)
2. Davranışın içsel ve dışsal belirleyicileri (Freud X Skinner)
3. Durumlar ve zamana karşı tutarlılık

Kaynaklar

1. İnanç, B. Y. Ve Yerlikaya, E. E. (2012). Kişilik Kuramları (6. Baskı), Pegem Akademi, Ankara.
2. Burger, J. M. (2006). Kişilik, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
3. Cervone, D. Ve Pervin, L. A. (2016). Kişilik Psikolojisi: Kuram ve Araştırma, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.